

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

ВАСИЛЬЄВА ГАЛИНА ІВАНІВНА
ЛЮБАРЕЦЬ ВЛАДИСЛАВА ВІКТОРІВНА

Термінологічний словник – інклюзія.

КИЇВ- 2018

**Васильєва Г.І.
Любарець В.В.**

Термінологічний словник-інклюзія. Призначення термінологічних словників – відображати понятійно-термінологічний апарат різних галузей науки й техніки та забезпечувати наукову, навчальну, виробничу діяльність. Термінологічний словник є найважливішим засобом опису тієї чи іншої терміносистеми.

Київ : Міленіум, 2018. 42 с.

Рецензенти:

**Терентьєва
Наталія
Олександрівна** доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри мистецьких дисциплін Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г Шевченка,

**Бахмат
Наталія
Валеріївна** доктор педагогічних наук, заступник декана педагогічного факультету з наукової роботи та інформатизації освітнього процесу, професор кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Г.І. Васильєва

В.В.Любарець

В 36

Київ : Міленіум, 2018. 44 с.

В Термінологічному словнику — інклюзія зібрано та систематизовано терміни й визначення галузі знання по інклюзивній освіті.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗІЇ

Соціальна інклюзія

Соціальна інклюзія – це процес змін у політичній, економічній, соціальній сферах, спрямований на утвердження соціальної рівності.

Соціальна інклюзія охоплює широкий спектр стратегій і ресурсів, які орієнтовані на ті групи населення, які перебувають у несприятливому середовищі. Наріжними каменями концепції соціальної інклюзії є наступні:

- *Цінування, визнання і повага до окремих осіб і відповідної соціальної групи.* Це, зокрема, включає визнання відмінностей у розвитку людей, поширення переконання, що усі люди є однаковими в тому, що незважаючи на індивідуальні відмінності, усі мають цінність.
- *Розвиток людини* – надання можливостей для навчання та розвитку, творчого інтелектуального зростання особистості, вибору дітьми і дорослими жити значущим для них життям, яке заслуговує на підтримку.
- *Причетність та участь* – наявність підтримки у прийнятті рішень, що стосуються кожного особисто в питаннях сім'ї та життя у суспільстві. Це означає, що молоді люди приймають рішення самостійно, можуть контролювати послуги, які їм надаються; батьки беруть участь у прийнятті рішень щодо вибору навчального закладу та у вирішенні інших питань, що впливають на життя їхніх дітей; громадяни залучаються до участі й прийнятті рішень щодо політики та участі у політичному житті суспільства.

- *Територіальна близькість* – це спільне користування фізичним і соціальним простором, як наприклад, громадськими місцями – бібліотеками, театрами, парками тощо.
- *Матеріальний добробут* – наявність матеріальних ресурсів і, зокрема, фінансової підтримки соціальних програм .

Інклюзія в освіті

Мета інклюзії в освіті полягає у ліквідації *соціальної ізоляваності* (виключення), що є наслідком негативного ставлення до поняття різноманітності. Відправною точкою цього поняття є переконання, що освіта є одним із основоположних прав людини і основою для більш справедливого суспільства.

На міжнародній конференції ООН з питань освіти, науки і культури «*Інклюзивна освіта: шлях у майбутнє*», яка проходила у Женеві у 2008 р., відмічалось, що запровадження інклюзії в освітній сфері є не другорядним, а центральним питанням для забезпечення високоякісної освіти і створення більш інклюзивних суспільств.

Інклюзивна освіта – термін, який вперше прозвучав у *Саламанській декларації* про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами, яка була прийнята на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з особливими потребами у червні 1994 року. Саме цей документ і став першим міжнародним документом, який наголосив на необхідності проведення освітніх реформ у напрямі інклюзивної освіти.

У зверненні до всіх урядів наголошується, що пріоритетним з точки зору політики та бюджетних асигнувань має бути «реформування системи освіти, яке б дало змогу охопити навчанням усіх дітей, незважаючи на індивідуальні відмінності та труднощі; законодавчо визнати принцип інклюзивної освіти, який полягає в тому, що всі діти перебувають у звичайних школах, за винятком

тих випадків, коли не можна вчинити інакше; всіляко заохочувати обмін досвідом з країнами, що мають інклюзивну систему навчання; сприяти участі батьків, громад, громадських організацій осіб з інвалідністю в процесах планування та прийняття рішень, що стосуються задоволення особливих навчальних потреб; всіляко сприяти розробці стратегій діагностування та визначення особливих потреб у дітей, а також розробляти науково-методичні аспекти інклюзивного навчання; значну увагу варто приділити підготовці педагогів до роботи в системі інклюзивної освіти».

В основі терміну «інклюзивна освіта» лежить соціальна модель розуміння інвалідності, яка трактує інвалідність, як поняття, яке еволюціонує, і є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і бар'єрами, що існують у зовнішньому середовищі і яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Соціальна модель розуміння інвалідності стала альтернативою *медичній моделі* розуміння інвалідності, яка в першу чергу була спрямована на корекцію розвитку осіб з особливостями психофізичного розвитку чи осіб з особливими потребами.

В основу *інклюзивної освіти* покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію учнів, але в той же час створює відповідні умови для отримання якісної освіти для таких дітей.

Інклюзивна освіта визнає, що всі діти можуть повноцінно навчатися, а їх відмінні особливості гідні поваги та є джерелом навчального досвіду для усіх учасників навчально-виховного процесу.

Інклюзивна освіта – це освітня технологія, яка передбачає навчання й виховання дітей з особливими потребами у звичайному навчально-виховному закладі, де створені відповідні умови для забезпечення максимальної ефективності навчального процесу.

1. ***Інклюзія – це процес.*** Її слід розглядати як неперервний пошук ефективних способів врахування питання багатоманітності. *Інклюзія* навчає співіснувати з відмінностями, які розглядаються як стимул для заохочення дітей і дорослих до навчання.

2. ***Інклюзія спрямована на виявлення й усунення бар'єрів.*** Вона передбачає збір, узагальнення і оцінку інформації з великої кількості різних джерел з метою вдосконалення освітньої політики і практики, заохочення дітей і дорослих до навчання.

3. ***Інклюзія створює умови для присутності, участі та досягнень усіх учнів.*** Термін «присутність» означає місце навчання дітей і те, наскільки регулярно вони його відвідують. Термін «участь» описує якість їхнього навчального досвіду і тому вимагає врахування думок тих, хто навчається. Термін «досягнення» стосується не лише результатів тестів чи екзаменів, а охоплює також результати навчання в межах усіх навчальних планів і програм (curriculum).

4. ***Інклюзія вимагає підвищеної уваги до дітей «групи ризику»,*** для яких існує вірогідність виключення чи низької успішності. Йдеться про моральний обов'язок вести ретельне спостереження за групами учнів, які за статистикою найчастіше потрапляють до «групи ризику», і, за потреби, вживати заходів для забезпечення їхньої присутності, участі та досягнень у системі загальної освіти.

Інклюзивний навчальний заклад

Інклюзивний навчальний заклад – це заклад освіти, який забезпечує інклюзивну модель освіти як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі.

(Саламанська декларація. Програма дій)

Керівники навчальних закладів відіграють важливу роль в адаптації шкіл до дітей з особливими освітніми потребами. Вони повинні розробляти та застосовувати більш гнучку процедуру управління, перерозподілу навчальних ресурсів, урізноманітнення можливостей навчання, мобілізації взаємодопомоги, підтримки учнів, які відчувають труднощі в навчанні, і розвитку тісних стосунків із батьками та громадою. Успішне управління школою залежить від активної і творчої участі вчителів і персоналу, а також розвитку ефективної взаємодії та роботи у команді для задоволення потреб учнів.

(Саламанська декларація. Програма дій)

Не дивлячись на те, що інклюзивні навчальні заклади забезпечують сприятливі умови для досягнення рівних можливостей і повної участі, для їх ефективної діяльності необхідні *спільні зусилля* не лише з боку вчителів та персоналу школи, а й однолітків, батьків, членів родин.

Чи можна вважати інклюзивним навчальний заклад зі спеціальними групами/класами?

<http://www.ussf.kiev.ua/a/FAQ1.html#q4>

Оскільки *інклюзія – це неперервний процес* підвищення участі кожної дитини в навчальному процесі та зменшення кількості випадків виключення з нього, навчальні заклади зі спеціальними (компенсуючими) групами/класами частково можна називати інклюзивними – діти з особливими освітніми потребами мають більше можливостей спілкування зі своїми однолітками, доступу до типової навчальної програми, ресурсів місцевої громади тощо в порівнянні з перебуванням у спеціальних навчальних закладах чи навчаючись удома.

Основні принципи інклюзивного навчального закладу

полягають в тому, що:

- Усі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними.
- Школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання.
- Забезпечення якісної освіти для всіх шляхом розроблення відповідних навчальних планів, здійснення організаційних заходів, розробки стратегії викладання, використання ресурсів і партнерських зв'язків зі своїми громадами.
- Діти з особливими освітніми потребами мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання.
- Інклюзивні навчальні заклади є найбільш ефективним засобом, який гарантує солідарність, співучасть, взаємоповагу, розуміння між дітьми з особливими освітніми потребами та їхніми однолітками.

Інклюзивні навчальні заклади мають забезпечити інклюзивний підхід, який полягає у створенні таких умов, за яких усі учні мають однаковий доступ до освіти.

Ключовий принцип, який лежить в основі інклюзивного підходу, полягає в тому, що школи мають бути відкритими для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних чи інших особливостей. До їх числа належать діти з порушеннями розвитку, безпритульні і працюючі діти, діти, котрі належать до мовних, етнічних чи культурних меншин та інші.

Хто такі діти з особливими освітніми потребами?

Відповідно до ширшого розуміння інклюзивної освіти та міжнародних документів, *діти з особливими потребами* – це особи до 18-ти років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі (діти з порушеннями

психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці, працюючі діти, діти-мігранти, діти – представники національних меншин, діти – представники релігійних меншин, діти із сімей з низьким прожитковим мінімумом, безпритульні діти, діти-сироти, діти із захворюваннями СНІД/ВІЛ та інші).

В українському законодавстві термін **«діти з особливими освітніми потребами»** використовується у вужчому розумінні інклюзивної освіти й охоплює дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю.

Зарахування здобувачів освіти, зокрема осіб з особливими освітніми потребами до закладу загальної середньої освіти здійснюється згідно з порядком зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти, розробленого центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки. Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття початкової освіти пізніше шести років.

Керівник закладу загальної середньої освіти видає наказ про зарахування особи з особливими освітніми потребами на підставі заяви одного з батьків або законних представників дитини чи повнолітньої особи, поданої особисто, та висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини.

Необхідними умовами якісного інклюзивного навчання є:

- ***визначення особливих освітніх потреб дитини;***
- ***підвищенням кваліфікації педагогічних працівників;***
- ***створення інклюзивного освітнього простору;***
- ***надання освітніх, психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг;***
- ***забезпечення учнів спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку;***

- *здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини протягом усього періоду навчання із обов'язковим залученням батьків до освітнього процесу.*

Визначення особливих освітніх потреб дитини та умов для організації інклюзивного навчання здійснюється практичними психологами та вчителями-дефектологами інклюзивно-ресурсних центрів за наслідками проведеної комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини (пункти 11-37 Положення про інклюзивно-ресурсний центр, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2018 року № 545 (із змінами).

Комплексна оцінка може проводитися за ініціативою батьків дитини або рекомендацією педагогічних працівників закладу освіти на підставі заяви батьків. Така оцінка не може проводитись примусово.

Висновок про комплексну оцінку має рекомендаційний характер і не є підставою для скерування органом управління освітою дитини з особливими освітніми потребами до певного закладу освіти, зокрема до спеціальної школи чи навчально-реабілітаційного центру.

Відповідно до статті 55 Закону України «Про освіту» право обирати заклад освіти, освітню програму, вид і форму здобуття дітьми освіти відповідного рівня мають батьки дитини. У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків до закладу освіти інклюзивна група або клас утворюється в обов'язковому порядку.

Питання організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти регламентується статтями 8 та 161 Закону України «Про загальну середню освіту» та Порядком організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872 (із змінами).

Оскільки у Порядку серед документів, необхідних для відкриття інклюзивного класу, зазначений витяг із протоколу засідання психолого-

медико-педагогічної консультації (далі – витяг), зазначаємо, що витяги, видані до 14.12.2018, до моменту втрати чинності наказу Міністерства освіти і науки України, Академії педагогічних наук України від 07 липня 2004 року № 569/38 «Про затвердження Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні Київську та Севастопольську міські районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації», чинні. Вищезазначене Положення скасовано спільним наказом Міністерства освіти і науки України, Академії педагогічних наук України від 06.09.2018 № 974/36 о.д., зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 13.11.2018 за № 1289/32741. У діючих нормативно-правових актах не визначено термін дії витягів, якщо в них не зазначено термін повторного звернення для консультування.

Інклюзивні або спеціальні класи утворюються на підставі заяви батьків дитини з особливими освітніми потребами, до якої обов'язково додається висновок інклюзивно-ресурсного центру та, за потреби, інших документів, визначених Порядком зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 05 травня 2018 року за № 564/32016.

Звертаємо увагу, що висновок лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я не може бути підставою для організації інклюзивного навчання для дитини з особливими освітніми потребами.

Термін дії висновку ІРЦ не обмежений у часі, крім випадків, коли рекомендовано та визначено дату повторного вивчення.

Повторна комплексна оцінка проводиться у разі:

переходу дитини з особливими освітніми потребами з дошкільного закладу освіти в заклад загальної середньої освіти; переведення дитини із спеціального закладу дошкільної освіти, спеціального закладу загальної середньої освіти, закладу загальної середньої освіти до інклюзивної

(спеціальної) групи закладу дошкільної освіти або інклюзивного (спеціального) класу закладу загальної середньої освіти;

за рекомендацією команди психолого-педагогічного супроводу дитини у разі виявлених актуальних освітніх потреб дитини в процесі навчання, наявності труднощів у засвоєнні дитиною освітньої програми або успіхів у навчанні.

Відповідно до висновку інклюзивно-ресурсного центру, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності), результатів психолого-педагогічного вивчення дитини команда супроводу впродовж 2-х тижнів з моменту початку освітнього процесу складає індивідуальну програму розвитку дитини з особливими освітніми потребами (далі — ІПР), яка погоджується батьками та затверджується керівником закладу освіти.

Психолого-педагогічний супровід учнів з особливими освітніми потребами в закладі освіти з інклюзивним навчанням – це взаємоузгоджена комплексна діяльність команди фахівців та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєнню нею знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, її самореалізації та інтеграції в соціум.

Психолого-педагогічний супровід - це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку учнів, передбачена індивідуальною програмою розвитку. Психолого-педагогічний супровід включає в себе надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.

Психолого-педагогічні послуги — це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладу освіти.

Корекційно-розвиткові послуги — це комплексна система заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами у процесі навчання,

що спрямовані на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення.

Команда супроводу дітей з ООП створюється наказом директора закладу освіти та підпорядковується директору закладу освіти. Склад учасників Команди супроводу залежить від індивідуальних потреб дитини з певним видом порушення розвитку (психічного, фізичного, інтелектуального, сенсорного порушення).

До складу Команди супроводу дітей з ООП входять:

постійні учасники: заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів/класний керівник, вчителі, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог та батьки дитини з ООП; залучені фахівці (в тому числі фахівці інклюзивно-ресурсного центру (далі ІРЦ)): вчитель-дефектолог (в залежності від виду порушення розвитку дитини з ООП), медичний працівник закладу освіти, сімейний лікар, асистент дитини, спеціалісти служби соціального захисту населення, спеціалісти служб у справах дітей тощо.

Завдання Команди супроводу

1. Команда супроводу вирішує наступні завдання:

розробка індивідуальної програми розвитку (далі- ІПР) для кожної дитини з ООП, моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини; визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку інклюзивно-ресурсного центру та надання цих послуг; надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання; моніторинг створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище; консультативна робота з батьками або законними представниками (далі — батьки) дітей з ООП щодо особливостей їх навчання та виховання; проведення інформаційно-просвітницької роботи у

закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП; захист прав осіб з особливими освітніми потребами у випадку виявлення психотравмуючих обставин або ризику для життя і здоров'я дитини.

Принципи діяльності Команди супроводу:

1. Визначальними принципами діяльності Команди супроводу є:

— повага до особистості та опора на позитивні якості дитини з особливими освітніми потребами;

— всебічне вивчення особистості дитини, організація ефективної допомоги і психолого-педагогічної підтримки, відстеження динаміки її розвитку з метою успішного навчання і подальшої соціальної адаптації;

— командний підхід — усі члени команди супроводу беруть участь у оцінці можливостей і потреб дитини та приймають колективне рішення про цілі, завдання, зміст навчання, застосування адаптацій, модифікацій навчального матеріалу та додаткових засобів підтримки;

— активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до участі в супроводі дитини в освітньому процесі та розробці ІПР.

Організація роботи Команди супроводу

1. Загальне керівництво Командою супроводу дітей з ООП покладається на заступника директора з навчально-виховної роботи відповідного рівня освіти, який несе відповідальність за виконання покладених на Команду завдань та розподіл обов'язків між його учасниками згідно з додатком 1 до Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти

2. Команда супроводу діє на основі річного плану роботи, затвердженого заступником директора з навчально-виховної роботи і погодженого з директором закладу освіти.

3. Робота Команди супроводу здійснюється в межах основного робочого часу працівників.

4. Однією з організаційних форм діяльності Команди супроводу є засідання її учасників, яке проводиться щоквартально відповідно до затвердженого плану. За потреби скликаються позачергові засідання.

5. На засіданнях Команди супроводу обговорюються особливості розвитку та навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП з метою визначення ступеня психолого-педагогічної підтримки, складання (коригування) ІПР, визначення прогресу розвитку дитини.

6. Головою засідання Команди супроводу є керівник закладу освіти або уповноважена ним особа із складу постійних учасників.

7. Рішення засідання Команди супроводу приймаються за результатами колегіального обговорення інформації кожного її учасника відкритим голосуванням (за умови присутності на засіданні не менше 2/3 від загального складу).

8. Рішення засідання Команди супроводу оформляються у протоколі засідання, який веде відповідальний секретар і підписується головою, відповідальним секретарем та всіма учасниками засідання.

9. Відповідальний секретар призначається із числа складу постійних учасників Команди супроводу.

10. Команда супроводу веде наступну документацію: річний план роботи Команди супроводу, протоколи засідань Команди супроводу, звіт про результати виконання ІПР дитини з ООП.

Організація надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дитині з особливими освітніми потребами.

1. На підставі висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини Команда супроводу складає індивідуальну програму розвитку дитини впродовж 30 днів з моменту зарахування дитини до закладу освіти. ІПР погоджується з батьками та вноситься на розгляд педагогічної ради та затвердження керівником закладу освіти.
2. Команда супроводу проводить моніторинг стану виконання ІПР не рідше, ніж двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування та визначення прогресу розвитку дитини.
3. За результатами моніторингу Команда супроводу, в разі потреби, направляє дитину з ООП на повторну комплексну оцінку до інклюзивно-ресурсного центру.
4. Команда супроводу розробляє індивідуальний навчальний план або індивідуальну навчальну програму відповідно до особливостей інтелектуального розвитку дитини з ООП.
5. В кінці кожного семестру проводиться аналіз ефективності засвоєння навчального матеріалу дитиною та, у разі необхідності, коригування індивідуальної навчальної програми.
6. Команда супроводу визначає способи адаптації (у разі необхідності модифікації) навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП.
7. Надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять.
8. Команда супроводу формує та узгоджує з батьками розклад корекційно-розвиткових занять дитини з ООП.

9. Корекційно-розвиткові заняття проводяться педагогічними працівниками закладу чи залученими фахівцями (в тому числі фахівцями ІРЦ) в залежності від кадрового потенціалу закладу та наявного контингенту дітей з ООП.

Додаткова підтримка в освітньому процесі – це комплекс додаткових постійних чи тимчасових послуг для осіб з особливими освітніми потребами в освітньому процесі, в тому числі психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги, послуги асистента вчителя, асистента дитини, забезпечення спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку тощо, що відповідають індивідуальним потребам здобувача освіти;

ресурсна кімната – спеціально облаштована кімната, що відповідає вимогам доступності та універсального дизайну, призначена для надання (проведення) індивідуальних та/або групових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять); психологічного розвантаження, соціально-побутового орієнтування, формування навичок самообслуговування;

рівні підтримки – визначення умов, механізмів та обсягу наданих послуг для осіб з особливими освітніми потребами у закладі загальної середньої освіти відповідно до освітніх потреб здобувачів освіти;

адаптація – це пристосування середовища: доступність, інтенсивність освітлення, зменшення рівня шуму в класі, приміщення для усамітнення, інше; психолого-педагогічна адаптація: збільшення часу на виконання завдань, чергування видів діяльності, виконання завдань за зразком, вид та частота релаксації, використання засобів концентрації уваги, інше; адаптація навчального матеріалу: адаптація навчальних посібників, наочних матеріалів, картки-підказки, використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, інше;

адаптація/модифікація освітніх програм – трансформація характеру викладення навчального матеріалу шляхом зміни освітніх цілей, змісту або концептуальної складності навчального завдання для конкретної особи з

особливими освітніми потребами, зокрема, шляхом спрощення змісту та скорочення матеріалу, інтеграції двох або більше навчальних предметів.

Індивідуальна програма розвитку - документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Індивідуальний навчальний план складають на основі Типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти відповідного рівня для дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації або інклюзивно-ресурсного центру.

У індивідуальному навчальному плані визначають:

- *перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення;*
- *кількість годин, що відводять на вивчення кожного предмета за роками навчання;*
- *тижневу кількість годин.*

У плані враховують додаткові години на індивідуальні та групові заняття, курси за вибором, факультативи тощо.

Також передбачають від 3 до 8 годин на тиждень (кількість годин визначають відповідні психолого-медико-педагогічні консультації або інклюзивно-ресурсні центри) для проведення корекційно-розвиткових занять.

План затверджує керівник закладу освіти.

Для оцінювання індивідуальних досягнень учнів використовують метод портфоліо.

Портфоліо — це накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування уміння учнів ставити цілі, планувати й організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

Таке оцінювання передбачає:

- *визначення критеріїв для включення учнівських напрацювань до портфоліо;*
- *форми подання матеріалу;*
- *спланованість оцінного процесу;*
- *елементи самооцінки з боку учня тощо.*

Функції учасників Команди супроводу

Адміністрація закладу освіти (директор, заступник директора з навчально-виховної роботи):

- *організація роботи Команди супроводу;*
- *формування складу Команди супроводу;*
- *призначення відповідальної особи по координації розробки ІПР;*
- *контроль виконання висновку ІРЦ;*
- *залучення фахівців ІРЦ для надання психолого-педагогічних послуг дітям з ООП;*
- *забезпечення розгляду ІПР педагогічною радою, а також затвердження наказом керівника;*
- *оцінка діяльності педагогічних працівників, залучених до реалізації ІПР;*
- *залучення батьків (законних представників) до розробки ІПР;*
- *моніторинг виконання ІПР;*

— *контроль за виконанням завдань Команди супроводу.*

Практичний психолог:

— *психологічний супровід дитини з ООП;*

— *надання рекомендацій, консультацій та методичної допомоги педагогічним працівникам закладу освіти у роботі з дитиною з ООП;*

— *проведення консультацій з батьками дитини з ООП;*

— *сприяння формуванню психологічної готовності в учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі з дитиною з ООП; підготовка звіту про результати надання психологічних послуг дитині із зазначення динаміки її розвитку.*

Соціальний педагог:

— *соціально-педагогічний патронаж здобувачів освіти і їх батьків (законних представників).*

— *виявлення соціальних питань, які потребують негайного вирішення, при потребі, направлення до відповідних фахівців з метою надання допомоги;— вивчення соціальних умов розвитку дітей з ООП;*

— *планування і реалізація завдань соціалізації здобувачів освіти, адаптації їх у новому колективі і соціальному середовищі, надання допомоги дітям і сім'ям, що знаходяться у складних життєвих обставинах або потребують посиленої педагогічної уваги;*

— *проведення індивідуальної роботи з дітьми з ООП, залучення їх до роботи в гуртках, секціях та інших об'єднаннях;*

— *надання рекомендацій учасникам освітнього процесу щодо шляхів ефективної інтеграції дитини з ООП в колектив однолітків, формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі;*

— захист прав дітей з ООП, за відповідним дорученням представлення їхніх інтересів у правоохоронних і судових органах та інших організаціях.

Вчитель початкових класів/ класний керівник:

— забезпечення освітнього (виховного) процесу дитини з ООП;

— виконання ролі координатора в процесі розробки ІПР та у визначенні кінцевих цілей навчання;

— інформування учасників Команди супроводу про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини, її сильні сторони та потреби, про результати виконання дитиною навчальної програми;

— надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо технологій, що показали ефективність в освітньому процесі;

— контроль за наданням психолого-педагогічних послуг дитині з ООП згідно з ІПР;

— підготовка індивідуального навчального плану та/(або)індивідуальної навчальної програми;

— визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР, на початку кожного півріччя;

— створення належної моральної атмосфери взаємин в класі (вчитель/вихователь-дитина, дитина-дитина і т.д.);

— консультування батьків (законних представників) про стан засвоєння освітньої програми дитиною з ООП.

Вчителі предметів:

— забезпечення освітнього (виховного) процесу дитини з ООП;

— інформування учасників Команди супроводу про результати досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР за відповідним предметом навчання;

— розробка індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми, адаптація навчального матеріалу відповідно до потенційних можливостей дитини з ООП;

— створення належної моральної атмосфери взаємин в класі (вчитель/вихователь-дитина, дитина-дитина і т.д.);

— консультування батьків (законних представників) про стан засвоєння освітньої програми дитиною з ООП.

Асистент вчителя:

— допомога в організації освітнього (виховного) процесу дитини з ООП,— участь у розробці ІПР;

— участь у підготовці індивідуального навчального плану та/(або) індивідуальної навчальної програми;

— адаптація навчальних матеріалів з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами;

— спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб;

— здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП;

— оцінка спільно з вчителем/вихователем рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР;

— підготовка інформації для учасників засідання ППК за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб;

— консультативна допомога батькам (законним представникам), педагогічним працівникам.

Медична сестра:

— інформування учасників Команди супроводу про стан здоров'я дитини та її психофізичні особливості;

— за необхідністю збір додаткової інформації від батьків, осіб, які їх замінюють, закладу охорони здоров'я стосовно стану здоров'я дитини.

Вчителі-дефектологи (вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог), вчитель лікувальної фізкультури, фахівці ІРЦ:

— надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП, згідно з ІПР;

— оцінка розвитку дитини згідно кваліфікації з метою вивчення її потенційних можливостей та потреб;

— надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо технології для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в ІПР;

— підготовка звіту про результати надання корекційно-розвиткових послуг дитині з зазначенням динаміки її розвитку, згідно з ІПР.

<https://nvk15.com.ua/polozhennya-pro-komandu-psihologo-peda/>

Що таке універсальний дизайн і розумне пристосування?

Ці два терміни зазначені серед інших у Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю», яку Україна ратифікувала у 2009 році.

Уперше з'явившись в архітектурній сфері, **універсальний дизайн** в освіті є підходом, що забезпечує врахування всіх потреб учнів/студентів на етапі планування освітніх послуг/продуктів і стосується всіх аспектів освітнього

процесу: навчальних програм, навчальних планів, процесу оцінювання навчальних досягнень учнів, дизайну навчальних закладів, спортивних майданчиків, веб-сайтів тощо.

Розумне пристосування означає внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, модифікацій і коректив, які є необхідними, відповідними й виправданими. Це здійснюється для забезпечення реалізації всіх прав дітей/осіб з інвалідністю.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами

Конституція України від 28.06.1996

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Конвенція про права дитини від 20.11.1989

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

Стаття 23

1. Держави-учасниці визнають, що неповноцінна в розумовому або фізичному відношенні дитина має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які

забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства.

2. Держави-учасниці визнають право неповноцінної дитини на особливе піклування, заохочують і забезпечують надання, за умови наявності ресурсів, дитині, яка має на це право, та відповідальним за турботу про неї допомогу, щодо якої подано прохання і яка відповідає стану дитини та становищу її батьків або інших осіб, що забезпечують турботу про дитину.

Стаття 28

п.1. Держави-учасниці визнають право дитини на освіту, і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема:

- a) вводять безплатну й обов'язкову початкову освіту;
- b) сприяють розвиткові різних форм середньої освіти, як загальної, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей та вживають таких заходів, як введення безплатної освіти та надання у випадку необхідності фінансової допомоги;
- c) забезпечують доступність вищої освіти для всіх на підставі здібностей кожного за допомогою всіх необхідних засобів;
- d) забезпечують доступність інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей;
- e) вживають заходів для сприяння регулярному відвіданню шкіл і зниженню кількості учнів, які залишили школу.

п.2. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів, щоб шкільна дисципліна була забезпечена методами, що ґрунтуються на повазі до людської гідності дитини та відповідно до цієї Конвенції.

Конвенція про права осіб з інвалідністю від 06.07.2016

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

Стаття 4

п.1. Держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати й заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності.

Стаття 5

п.2. Держави-учасниці забороняють будь-яку дискримінацію за ознакою інвалідності й гарантують особам з інвалідністю рівний та ефективний правовий захист від дискримінації на будь-якому ґрунті.

Стаття 7

п.1. Держави-учасниці вживають усіх необхідних заходів для забезпечення повного здійснення дітьми з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод нарівні з іншими дітьми.

п. 2. В усіх діях стосовно дітей з інвалідністю першочергова увага приділяється вищим інтересам дитини.

Стаття 24

п.1. Держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя.

Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 № 651-XIV (із змінами від 05.03.2017)

Стаття 2. Основні завдання законодавства України про загальну середню освіту

Основними завданнями законодавства України про загальну середню освіту є:

- забезпечення права громадян на доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти;
- забезпечення необхідних умов функціонування і розвитку загальної середньої освіти;
- забезпечення нормативно-правової бази щодо обов'язковості повної загальної середньої освіти;
- визначення структури та змісту загальної середньої освіти;
- визначення органів управління системою загальної середньої освіти та їх повноважень;
- визначення прав та обов'язків учасників освітнього процесу, встановлення відповідальності за порушення законодавства про загальну середню освіту;
- створення належних умов для здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб в умовах інклюзивного навчання.

Стаття 16-1. Інклюзивне навчання

1. Для навчання дітей з особливими освітніми потребами заклади загальної середньої освіти на підставі звернення батьків дитини або осіб, які їх замінюють, утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи.
2. Інклюзивне навчання - система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини,

ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Організація інклюзивного навчання у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти здійснюється у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

3. Відповідно до індивідуальних особливостей освітньої діяльності для кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку дитини - документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Психолого-педагогічні послуги - комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру.

Корекційно-розвиткові послуги (допомога) - комплексна система заходів супроводження дитини з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямовані на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення.

4. Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі забезпечує асистент вчителя.

Освітні та соціальні потреби дітей із складними порушеннями розвитку під час їх перебування в закладі загальної середньої освіти задовольняються асистентом дитини - соціальним працівником, одним із батьків або особою, уповноваженою ними.

5. Навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами здійснюються за рахунок коштів освітніх субвенцій, державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством, з урахуванням потреб дитини, визначених індивідуальною програмою розвитку.

Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки дітям з особливими освітніми потребами здійснюються у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Стаття 21. Соціальний захист учнів (вихованців)

2. Діти з особливими освітніми потребами забезпечуються допоміжними засобами для навчання в закладах освіти в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Соціальні потреби дітей із складними порушеннями розвитку під час їх перебування в загальноосвітньому навчальному закладі задовольняються асистентом дитини - соціальним працівником, батьками або особою, уповноваженою ними.

Закон України «Про освіту» Верховна Рада України; Закон від 05.09.2017 № 2145-VIII

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-viii#Text>

"Стаття 23-1. Забезпечення реалізації права на освіту осіб з особливими освітніми потребами

1. Особа з особливими освітніми потребами - це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади.

2. Інклюзивне навчання - це система освітніх послуг, що забезпечує реалізацію права на освіту осіб з особливими освітніми потребами, а також їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство. Психолого-педагогічна, корекційно-розвиткова та інша допомога особам з особливими освітніми потребами в системі освіти надається у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з урахуванням їхніх потреб, визначених в індивідуальній програмі розвитку особи з особливими освітніми потребами.

3. Індивідуальна програма розвитку особи з особливими освітніми потребами - це документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, визначає перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та інших послуг і засобів для розвитку дитини, який розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків чи інших законних представників дитини".

б) частину сьому статті 36 викласти в такій редакції:

"7. Для здобуття загальної середньої освіти створюються вечірні (змінні) школи, інклюзивні та/або спеціальні класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами, а також класи, групи з очною, заочною, дистанційною формами навчання при загальноосвітніх школах.

Загальноосвітні навчальні заклади на підставі письмового звернення особи з особливими освітніми потребами, її батьків чи законних представників створюють інклюзивні та/або спеціальні класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами".

Закон України «Про освіту» Верховна Рада України; Закон від 06.09.2018 № 2541-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг»

У Законі України "Про загальну середню освіту" (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 28, ст. 230 із наступними змінами):

1) **статтю 2** доповнити абзацом восьмим такого змісту:

"створення належних умов для здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб в умовах інклюзивного навчання";

2) частину першу **статті 6** викласти в такій редакції:

"1. Громадянам України незалежно від раси, кольору шкіри, особливостей інтелектуального, соціального і фізичного розвитку, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, стану здоров'я, особливих освітніх потреб, місця проживання, складних життєвих умов, мовних або інших ознак забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти у державних і комунальних навчальних закладах";

3) **статтю 7** доповнити частиною другою такого змісту:

"Дітям з особливими освітніми потребами забезпечується право на навчання за допомогою найбільш прийнятних для таких осіб методів і способів спілкування, зокрема, навчання жестовою мовою та рельєфно-крапковим шрифтом (шрифтом Брайля)";

4) частину третю **статті 8** після абзацу першого доповнити новим абзацом такого змісту:

"Заклади загальної середньої освіти на підставі письмового звернення одного з батьків дитини з особливими освітніми потребами або її законних представників в обов'язковому порядку утворюють інклюзивні та/або спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами".

5) частину другу **статті 12** викласти в такій редакції:

"2. Термін навчання в закладах загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами встановлюється Кабінетом Міністрів України";

б) частину п'яту **статті 16** доповнити абзацом третім такого змісту:

"Тривалість корекційно-розвиткових занять для дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах, становить: групове - 35-40 хвилин, індивідуальне - 20-25 хвилин";

7) доповнити **статтею 16-1** такого змісту:

"Стаття 16-1. Інклюзивне навчання

1. Для навчання дітей з особливими освітніми потребами заклади загальної середньої освіти на підставі звернення батьків дитини або осіб, які їх замінюють, утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи.

2. Інклюзивне навчання - система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Організація інклюзивного навчання у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти здійснюється у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

3. Відповідно до індивідуальних особливостей освітньої діяльності для кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку дитини - документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з

обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Психолого-педагогічні послуги - комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру.

Корекційно-розвиткові послуги (допомога) - комплексна система заходів супроводження дитини з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямовані на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення.

4. Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі забезпечує асистент вчителя.

Освітні та соціальні потреби дітей із складними порушеннями розвитку під час їх перебування в закладі загальної середньої освіти задовольняються асистентом дитини - соціальним працівником, одним із батьків або особою, уповноваженою ними.

5. Навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами здійснюються за рахунок коштів освітніх субвенцій, державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством, з урахуванням потреб дитини, визначених індивідуальною програмою розвитку.

Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки дітям з особливими освітніми потребами здійснюються у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки";

8) **статтю 17** доповнити частиною четвертою такого змісту:

"4. Діти з особливими освітніми потребами залучаються до позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їхнього віку, здібностей, інтересів, потреб, можливостей, індивідуальних особливостей освітньої діяльності та стану здоров'я";

9) **статтю 18** після частини третьої доповнити новою частиною такого змісту:

"4. Зарахування дітей з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, переведення з одного типу закладу до іншого та відрахування таких осіб здійснюються у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки".

частину восьму доповнити абзацом третім такого змісту:

"Діти з особливими освітніми потребами мають право на першочергове зарахування до початкової школи закладу загальної середньої освіти";

10) частину другу **статті 21** викласти в такій редакції:

"2. Діти з особливими освітніми потребами забезпечуються допоміжними засобами для навчання в закладах освіти в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Соціальні потреби дітей із складними порушеннями розвитку під час їх перебування в загальноосвітньому навчальному закладі задовольняються асистентом дитини - соціальним працівником, батьками або особою, уповноваженою ними";

11) частину першу **статті 25** після абзацу восьмого доповнити новим абзацом такого змісту:

"за роботу в інклюзивних класах (групах) - у граничному розмірі 20 відсотків".

12) частину першу **статті 29** доповнити абзацом сьомим такого змісту:

"здійснювати індивідуальний супровід дитини з особливими освітніми потребами під час її перебування у закладі загальної середньої освіти";

13) у статті 34:

частину другу після абзацу першого доповнити новим абзацом такого змісту:

"Оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами здійснюється згідно з критеріями оцінювання, визначеними центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки".

частину п'яту викласти в такій редакції:

"5. Випускникам закладів освіти, що забезпечують здобуття базової та профільної середньої освіти, видається відповідний документ про освіту. Зразки документів про загальну середню освіту затверджує центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Документ про загальну середню освіту для дітей з порушенням зору виготовляється з урахуванням забезпечення доступності відтвореної на ньому інформації (з використанням шрифту Брайля) за рахунок коштів державного бюджету.

Виготовлення документів про загальну середню освіту здійснюється за рахунок коштів державного бюджету";

14) у частині третій статті 37:

після абзацу четвертого доповнити двома новими абзацами такого змісту:

"забезпечують доступність будівель, споруд і приміщень закладів освіти згідно з державними будівельними нормами і стандартами;

здійснюють контроль щодо проектування, будівництва та реконструкції будівель, споруд, приміщень закладів освіти з урахуванням принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування".

після абзацу дванадцятого доповнити новим абзацом такого змісту:

"забезпечують створення та функціонування інклюзивно-ресурсних центрів".

Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах (постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>

● п.1. Цей Порядок визначає вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі.

● п.2. Освітні послуги надаються дітям з особливими освітніми потребами загальноосвітніми навчальними закладами у класах з інклюзивним навчанням із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах (постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 588)

<https://zakon.rada.gov.ua/go/588-2017-п>

1. У пункті 3:

1) в абзаці першому слова “з вадами фізичного” замінити словами “з порушеннями фізичного, інтелектуального”, а слова “, в тому числі дітей-інвалідів” виключити;

2. Пункти 4 і 8 викласти у такій редакції:

“4. Керівник загальноосвітнього навчального закладу на підставі заяви батьків або законних представників дитини з особливими освітніми потребами, висновку психолого-медико-педагогічної консультації та за підтримки відповідного органу управління освітою організовує клас з інклюзивним навчанням, створює необхідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу, здійснює добір відповідних педагогічних працівників тощо.”;

“8. Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить:

одна - три дитини із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;

не більш як двоє дітей із числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках.”.

5. Пункт 11 доповнити абзацами такого змісту:

“Корекційно-розвиткова робота - комплекс заходів із системного психолого-педагогічного супроводження дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямований на корекцію порушень шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення та особистості дитини. Корекційно-розвиткова робота проводиться як корекційно-розвиткові заняття за напрямками відповідно до індивідуальних особливостей учня.

Тривалість групового корекційно-розвиткового заняття становить 35-40 хвилин, індивідуального - 20-25 хвилин. Групи наповнюваністю два - шість учнів комплектуються відповідним спеціалістом з урахуванням однорідності порушень та рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації.

Корекційно-розвиткові заняття проводяться вчителями-дефектологами (корекційними педагогами) та практичними психологами.”.

6. Пункти 12 і 13 викласти у такій редакції:

12. Відповідно до індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності на кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку за формою згідно з додатком, яка забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає конкретні навчальні стратегії та підходи.

В індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна інформація про учня, наявний рівень знань і вмінь, динаміку розвитку, адаптацію навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги (корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

13. В індивідуальній програмі розвитку зазначається кількість годин та напрями проведення корекційно-розвиткових занять, визначені психолого-медико-педагогічною консультацією з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учня та типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема:

три - п'ять годин - для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями;

п'ять - вісім годин - для дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку тощо).

Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>

Це Положення визначає порядок утворення та припинення, основні засади діяльності, а також правовий статус інклюзивно-ресурсного центру (далі — центр).

Центр є установою, що утворюється з метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у професійно-технічних навчальних закладах, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, надання психолого-педагогічної допомоги та забезпечення системного кваліфікованого супроводження (крім вихованців дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, учнів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів)).

Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF#Text>

1. Ці Порядок та умови визначають механізм надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами (далі - субвенція).
2. Субвенція спрямовується на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в закладах дошкільної освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного

типу), закладах загальної середньої освіти (крім спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів), закладах професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності, а саме дітям сліпим та із зниженим зором, глухим та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням інтелектуального розвитку, із складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектру).

Про затвердження примірного Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (наказ Міністерства освіти і науки України № 609 від 08.06.2018)

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-prokomandupsihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-vzakladizagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>

Положення визначає основні принципи, завдання, функції та порядок організації діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої та дошкільної освіти. Розтлумачує значення понять таких понять як індивідуальна навчальна програма, індивідуальний освітній план, визначає склад учасників Команди супроводу, принципи діяльності та завдання Команди супроводу, основні функції її учасників (у тому числі практичного психолога, соціального педагога, вчителів-дефектологів, асистента вчителя/вихователя, медичного працівника та інших членів Команди).

Щодо посадових обов'язків асистента вчителя

Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-675

від 25.09.2012

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-675736-12>

Документ містить кваліфікаційну характеристику асистента вчителя: роз'яснює його посадові обов'язки та наводить вимоги до знань і умінь. Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням

Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-694

від 28.09.2012

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-694736-12>

Документ містить роз'яснення щодо введення додаткової посади вихователя (асистента вчителя) для роботи з учнями з особливими освітніми потребами, зокрема щодо розрахунку ставки на клас, порядку розробки і затвердження посадових обов'язків вихователя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням, умов та розміру оплати праці вихователів загальноосвітніх навчальних закладів та інших важливих питань.

Лист МОН України від 19.09.2017 №1/ 11-9320 «Про організацію корекційно-розвиткової роботи з дітьми із порушеннями слуху, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах»

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-korekcijno-rozvitkovoyi-roboti-z-ditmi-iz-porushennyami-sluhu-yaki-navchayutsya-u-zagalnoosvitnih-navchalnih-zakladah>

Документ містить рекомендації щодо організації корекційно-розвиткової роботи з дітьми із порушеннями слуху, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах. Їх проведення передбачає диференційований підхід до

навчання учнів, враховує рівень загального і мовленнєвого розвитку дітей, характер і ступінь порушення слухової функції.

Лист МОН України від 03.07.2017 № 1/9-332 «Про Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах для навчання дітей з особливими освітніми потребами (за нозологіями) у 2017/2018 навчальному році»

<https://imzo.gov.ua/2017/07/03/lyst-mon-vid-03-07-2017-1-9-362-perelik-navchalnyh-prohram-pidruchnykyv-ta-navchalno-metodychnykh-posibnykyv-rekomendovanyh-ministerstvom-osvity-i-nauky-ukrajiny-dlya-vykorystannya-v-znz-dlya-navc/>

Документ містить Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах для навчання дітей з особливими освітніми потребами (за нозологіями) у 2017/2018 навчальному році.

Лист МОН України від 12.07.2017 №1/9-385 «Про навчальні плани та організацію навчально-реабілітаційного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 навчальному році»

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-navchalni-plani-ta-organizaciyu-navchalno-reabilitacijnogo-procesu-dlya-uchniv-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-zagalnoosvitnih-navchalnih-zakladiv-u-20172018-navchalnomu-roci>

Документ містить рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо про навчальні плани та організацію навчально-реабілітаційного процесу для

учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 навчальному році.

Лист МОН України від 10.01.2017 № 1/9-2 «Про сучасні підходи до навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами»

https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/53862/

Документ містить рекомендації Міністерства освіти і науки України про сучасні підходи до навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами, зокрема щодо забезпечення права на освіту дітей із затримкою психічного розвитку шляхом їх навчання у спеціальних та інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів та відповідну поступову реорганізацію спеціальних шкіл та шкіл-інтернатів для дітей із затримкою психічного розвитку

Наказ МОН України від 21.07.2017 № 1081 «Про затвердження Типового навчального плану для дітей з інтелектуальними порушеннями помірною та важкого ступеня (початкова школа)»

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1081729-17#Text>

Наказом Міністерства освіти і науки України затверджено Типовий навчальний план для дітей з інтелектуальними порушеннями помірною та важкого ступеня (початкова школа).

Лист МОН України від 06.02.2017 № 1/9-63 «Щодо навчальної літератури для дітей з особливими освітніми потребами»

http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/54418/

За результатами засідання Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти від 18 січня 2017 року щодо забезпечення навчальною

літературою дітей з особливими освітніми потребами Міністерством освіти і науки України розроблено кодифікацію підручників для дітей з особливими освітніми потребами. У підручниках, які друкуватимуться за кошти державного бюджету у 2017 році, кодуванням буде замінено терміни патологічних станів учнів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів.

З метою толерантного ставлення до учнів з особливими освітніми потребами, Міністерство освіти і науки України рекомендує замінити текстовий фрагмент назви підручника «для розумово відсталих дітей» на «для дітей з особливими освітніми потребами (F 70)» на 1, 2 та останній сторінці підручників згідно додатку.

Документ містить Перелік навчальної літератури для дітей з особливими освітніми потребами, виданої протягом 2013-2016 років.